

พัฒนา อสม.สู่การเป็นนักจัดการ สุขภาวะทางเพศ

เรียนเพื่อรู้ ดูแล้วทำได้

ถอดสูตรความสำเร็จเพื่อการสร้างชุมชนสุขภาวะทางเพศ
เหมาะสำหรับการพัฒนาศักยภาพแก่อสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

พัฒนา อสม.สู่การเป็นนักจัดการ สุขภาวะทางเพศ

เรียนเพื่อรู้ ดูแล้วทำได้

ถอดสูตรความสำเร็จเพื่อการสร้างชุมชนสุขภาวะทางเพศ

พิมพ์ครั้งที่ 1	มีนาคม 2562
จำนวนพิมพ์	500 เล่ม
พิมพ์ที่	บริษัท ซัคเซสพับลิเคชั่น จำกัด
คณะทำงาน	ผศ.ดร.กนกวรรณ ธีรารัตน ปิยภา เมืองแมน ปัทมาพร พูนมีทรัพย์ ชลธยา ทรงรูป อุไรรัตน์ หน้าที่ใหญ่ นันทิยา คาทาสี วรรณภา เวณุอาธร
บรรณาธิการ	กษมา สัตยาหุรัถย์
รูปเล่ม	เอกราช แก้วมะหิงค์
จัดพิมพ์โดย	มูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.)

คำนำ

แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ ดำเนินงานโดยมูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.) ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มุ่งให้ทุกคนมีวิถีทางเพศที่เป็นสุขและปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง และใช้การทำงานแบบมีส่วนร่วมและลงมือทำได้จริงของทุกคน จนสามารถสร้างพื้นที่ต้นแบบชุมชนสุขภาวะทางเพศจำนวน 12 พื้นที่ ใน 9 จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน มหาสารคาม กาฬสินธุ์ นครราชสีมา และสงขลา จนเกิดเป็นหนังสือชุด "เรียนเพื่อรู้ คุณแล้วทำได้"

ทั้ง 12 เรื่องเป็นการขับเคลื่อนงานสุขภาวะทางเพศในชุมชนที่แตกต่างกัน ตามสภาพสังคม วัฒนธรรม และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน ที่สำคัญ ทั้ง 12 พื้นที่นี้ ทีมทำงานผ่านการอบรมหลักสูตรเกี่ยวกับการปรับฐานคิดมุมมอง "เรื่องเพศเชิงบวก" มาแล้ว ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นลำดับแรก ของการทำงานในการสร้างให้เกิด "ผู้นำการเปลี่ยนแปลง" โดยการมีส่วนร่วมของคนในระดับต่างๆ ตามแบบ "โมเดลเชิงนิเวศวิทยา"

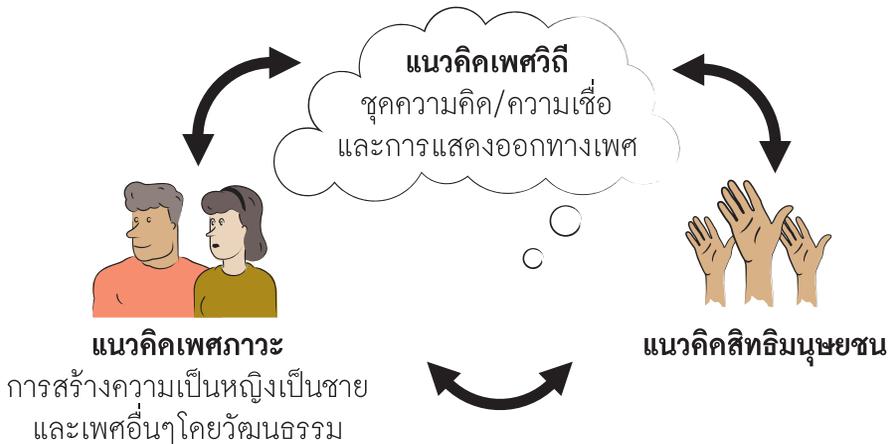
ท้ายนี้ ผู้จัดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือชุด "เรียนเพื่อรู้ คุณแล้วทำได้" จะเป็นประโยชน์และสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศได้ไม่มากนัก

มูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.)

ความสำคัญของแนวคิด “เรื่องเพศเชิงบวก”

เพื่อให้เกิด "ชุมชนต้นแบบสร้างเสริมสุขภาพทางเพศ" คนทำงานควรมีความเข้าใจตรงกันถึงการสื่อสาร "เรื่องเพศเชิงบวก" ว่า

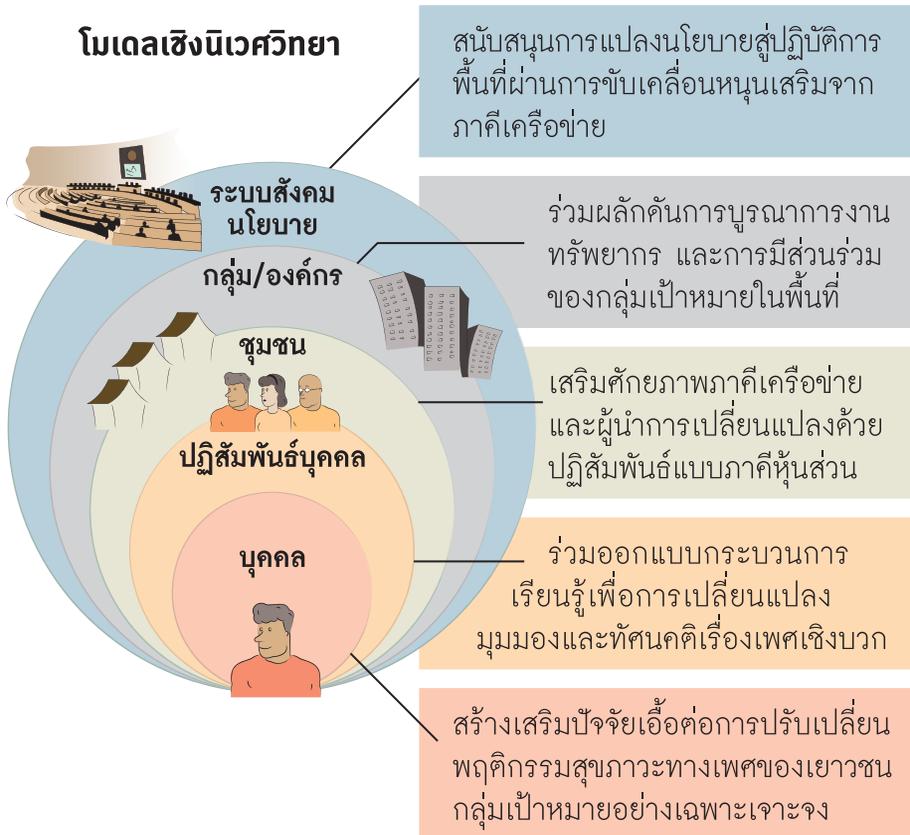
- เรื่องเพศ ไม่ใช่แค่เรื่องเพศสัมพันธ์ แต่ยังมีมิติด้านสุขภาพทัศนคติ รวมถึงทักษะการใช้ชีวิตที่จำเป็นต้องเรียนรู้ให้เหมาะสมกับช่วงวัย
- เรื่องเพศไม่ใช่เรื่องส่วนตัว หรือเรื่องของคนในครอบครัว แต่เป็นเรื่องของทุกคนในชุมชนที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมรอบปีให้เป็นสังคมที่ทุกคนมีชีวิตเป็นสุขและปลอดภัย
- การพูดคุยเรื่องเพศ ใช้การชี้ให้เห็นประโยชน์ ไม่ใช่การบังคับข่มขู่ซึ่งอาจนำไปสู่การทำทนาย ต่อต้าน
- ผู้ที่ประสบปัญหาไม่ใช่ "ตัวปัญหา" แต่คือคนที่ "กำลังเผชิญปัญหา"

รู้จัก เข้าใจโมเดลเชิงนิเวศวิทยา กับการสร้าง “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

โมเดลเชิงนิเวศวิทยา เป็นโมเดลที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ด้วยการจัดระบบตั้งแต่ระบบสังคมจนถึงระดับบุคคลให้มีความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเองและมีทัศนคติที่ดีในเรื่องเพศ

ในการทำงานสร้าง “ชุมชนต้นแบบสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ” จำเป็นต้องทำงานกับคนทุกภาคส่วนทั้งระบบที่อยู่ในชุมชน เพื่อให้เกิด “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ในทุกระดับ

“ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” เพื่อร่วมทางคนสำคัญ ในการสร้าง “ชุมชนต้นแบบ”

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง เหมือน “นักจัดการเชิงกลยุทธ์” ทำหน้าที่ประสานบริหารจัดการภาคีเครือข่าย ออกแบบกิจกรรม กระบวนการทำงานให้เฉพาะเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมาย ขับเคลื่อนและผลักดันแผนปฏิบัติการ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายตามแผนการดำเนินงาน โดยใช้กระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับภาคีหุ้นส่วน 3 ระดับ คือ

- 1. ภาคิยุทธศาสตร์** คือ ผู้กำหนดนโยบาย สนับสนุน เอื้อทรัพยากรคนงบประมาณ ให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมถึงบอกต่อการทำงานให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย เพื่อขยายผลการทำงานให้กว้างขวางขึ้น
- 2. ภาคิสันับสนุน** คือ ผู้สนับสนุนทรัพยากรด้านคน วิชาการ เปิดพื้นที่อนุมัติให้มีการดำเนินงานในชุมชนได้ รวมถึงเป็นคนที่ชุมชนยอมรับนับถือ
- 3. ภาคิปฏิบัติการ** คือ ผู้จัดบริการให้ความช่วยเหลือเยาวชนทุกด้าน สามารถเข้าถึงเยาวชน มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะคิพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย

คุณสมบัติที่จำเป็นของ “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

มีความรู้รอบค่านเรื่องเพศ

มีทักษะคิวิเคราะห์รากเหง้าเชิงวัฒนธรรมและเชิงโครงสร้างสังคม ซึ่งเป็นเหตุปัญหาท้องวิยรุ่น

มีทัศนคติเรื่องเพศเชิงบวก

มีทักษะการทำงานกับภาคีอย่างมีส่วนร่วม

มีทักษะสื่อสารเชิงบวก

มีทักษะออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

“ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

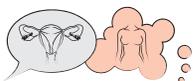
สร้างได้ด้วยวัฒนธรรมการทำงาน 7 ด้าน

1. กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม มีเป้าหมายตรงกัน มีความเข้าใจหลักการ แนวทาง และกระบวนการทำงานให้ถึงเป้าหมายร่วมกัน

2. เปิดโอกาสและกระตุ้นให้พัฒนานวัตกรรม โดยดึงศักยภาพคนทำงานให้ได้ทดลองอย่างอิสระ เพื่อสะท้อนผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องมาสู่การปรับปรุงงานได้อย่างเต็มที่

3. เข้าใจเรื่องเพศเชิงบวก ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง หรือประสบการณ์จากการจำลองสถานการณ์ในสังคม

4. เสริมทักษะและเพิ่มพูนความรู้ด้านต่างๆ สนับสนุนให้เข้าร่วมการอบรมเพื่อขยายมุมมองและทักษะในการทำงาน และให้โอกาสได้ร่วมประชุมระดับชาติและนานาชาติ

5. จัดเวทีแลกเปลี่ยนแบบเสริมพลังใจ โดยใช้เวทีถอบบทเรียนเป็นระยะ ให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย เติมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน ชุมชน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้ภาคีได้เรียนรู้ และมีแนวทางปรับปรุงการทำงาน

6. ใช้การเชื่อมโยงกับภาคีที่หลากหลาย ผ่านการนำเสนอผลงานในเวทีประชุมต่าง ๆ เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์กับคนจากต่างพื้นที่

7. มีระบบสนับสนุน มีผู้ประสานภาคีเพื่อร่วมรับฟังสถานการณ์ และร่วมแก้ไขปัญหางานเป็นระยะตามแผนปฏิบัติการ รวมทั้งสนับสนุนการทำงานด้วยเครื่องมือต่าง ๆ

3 กลยุทธ์สำคัญ สำหรับ "ผู้นำการเปลี่ยนแปลง"

- การจัดการกลไกภาคี
- การจัดบริการที่หลากหลาย
- การพัฒนาทักษะ

พัฒนา อสม.สู่การเป็นนักจัดการ สุขภาวะทางเพศ

**โครงการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสุขภาวะทางเพศที่ดีและปลอดภัย
โดยเครือข่ายเด็กและเยาวชน จ.มหาสารคาม**

พื้นที่โครงการ : ต.พระธาตุ อ.นาหว้า จ.มหาสารคาม

**กลยุทธ์หลักที่ใช้ : กลยุทธ์จัดการกลไกภาคีเครือข่าย, กลยุทธ์สร้าง
ทักษะบุคคล**

เครือข่ายเด็กและเยาวชน จ.มหาสารคาม เป็นกลุ่มภาคประชาสังคมที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ดำเนินการป้องกันแก้ไขปัญหาเอดส์ และการสร้างศักยภาพเยาวชนในการทำงานเชิงประเด็นการพัฒนาชุมชนอย่างหลากหลาย รวมถึงประเด็นสุขภาวะทางเพศ โดยเน้นกระบวนการสร้างความร่วมมือในการทำงานร่วมกับทีมทำงานในชุมชน โดยเฉพาะ อสม. และแกนนำเยาวชน ร่วมกันจัดปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเป็นชุมชนสุขภาวะทางเพศที่ดีและปลอดภัย เพื่อให้กลุ่มเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน มีความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศเชิงบวกมาก เยาวชนสามารถเข้าถึงอุปกรณ์การป้องกันที่ปลอดภัย เช่น ยาคุมกำเนิด ถุงยางอนามัย หรือบริการอื่นๆ รวมถึงการบริการที่เป็นมิตรจากหน่วยงานภาครัฐ การเชื่อมประสานความร่วมมือกับทีมชุมชนในการให้คำปรึกษาเบื้องต้น การช่วยเหลือและส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ

เกณฑ์การคัดเลือก อสม. เพื่อพัฒนาเป็นนักจัดการสุขภาวะทางเพศ

- มีมุมมองเรื่องเพศเชิงบวก

- มีความรู้เรื่องสุขภาวะทางเพศ อนามัยการเจริญพันธุ์

- มีทักษะการใช้อุปกรณ์ป้องกันการคุมกำเนิด

- สามารถถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจเรื่องสุขภาวะทางเพศให้กับเพื่อนบ้านในครัวเรือนที่รับผิดชอบได้

ใคร ทำอะไรในชุมชน เพื่อสร้างให้ อสม. และแกนนำเยาวชน เป็นนักจัดการสุขภาวะทางเพศ

หน่วยงานสังกัดสาธารณสุข

- ติดตามการดำเนินงาน และร่วมขับเคลื่อนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน โดยผลักดันและจัดทำแผนงานสุขภาวะทางเพศในระดับตำบล
- ร่วมดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการในการหนุนเสริม อสม. และช่วยเหลือ ส่งต่อรายการณีนี

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- สนับสนุนระบบดูแลช่วยเหลือส่งต่อรายการณีนี ระหว่างกลไกในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ

- สนับสนุนงบประมาณให้สภาเด็กและเยาวชนในการขับเคลื่อนงานเรื่องการป้องกันปัญหาท้องวัยรุ่น

แกนนำ อสม. และแกนนำเยาวชน

ผู้นำชุมชน

- สนับสนุนดำเนินงานของ อสม. ตามแผนปฏิบัติการ

- สื่อสารเรื่องเพศเชิงบวกในชุมชนให้คำแนะนำ ปรีกษาเบื้องต้น และส่งต่อรายการณีนี

โรงเรียน

- สนับสนุนให้มีกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพทางเพศในโรงเรียน

- พัฒนาศักยภาพนักเรียนให้เป็นแกนนำเยาวชน

พ่อแม่ ผู้ปกครอง

- ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสื่อสารเรื่องเพศเชิงบวกกับลูกหลาน

- ร่วมช่วยเหลือเยาวชนในชุมชน

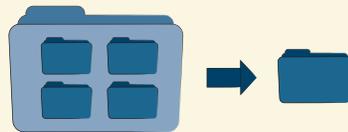
เครือข่ายเด็กและเยาวชน

- สร้างการมีส่วนร่วมของภาคีในการผลักดันให้เกิดนโยบายและแผนปฏิบัติการระดับพื้นที่

- ประสานงานและจัดกิจกรรมร่วมกับภาคีเครือข่ายตามแผนปฏิบัติการ

- จัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่เกิดจาก อสม. ร่วมกันสร้าง ทำได้โดย

- พัฒนาทีมงานประกอบด้วย อสม. และแกนนำเยาวชน ให้มีความรู้เรื่องเพศเชิงบวก

- มีทีมสนับสนุนด้านวิชาการและการให้คำปรึกษา เพื่อ อสม. ทำงานได้เต็มที่

- ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ และส่งเสริมให้ทำงาน

- มีสถานที่เหมาะสมสำหรับการพูดคุยแบบกลุ่มย่อย โดยใช้เวลาไม่นาน

“ศาลาสุภาพ” ตัวอย่างแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ที่เกิดจาก อสม.

- เป็นพื้นที่กลางสำหรับสื่อสาร ให้ข้อมูลเรื่องเพศเชิงบวก

- เป็นจุดบริการสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ โดยจัดทำผังรายชื่อของ อสม. พร้อมเบอร์โทรศัพท์ ให้สามารถติดต่อได้ทันที

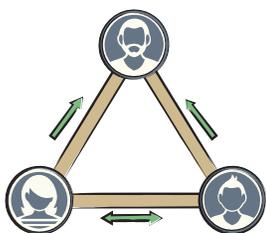

- เป็นแหล่งประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจ เช่น ใช้จัดเวทีเรียนรู้ ใช้เป็นสื่อหออกระจ่ายข่าว

ข้อควรคำนึงในการพัฒนา อสม. ให้เป็นนักจัดการสุขภาวะทางเพศ

- อสม. ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง สุขภาวะทางเพศที่สอดคล้องกับคนทุกวัย ในชุมชน

- ทำงานแบบหนุนเสริม ให้กำลังใจ และจัดเวทีเติมพลังให้เป็นระยะ

- มีทีมให้ความช่วยเหลือ และให้เวลาในการทำงานโดยไม่เร่งรัด

- การผลิตสื่อต้องให้เป็นสื่อที่ง่าย สะดวก สำหรับ อสม. นำไปใช้สื่อสารกับคนในชุมชน

หนึ่งในภารกิจของการเป็นนักจัดการสุขภาวะทางเพศ คือ อสม. ต้องเข้าใจระบบช่วยเหลือเบื้องต้นในชุมชน ซึ่งทำได้โดยให้ อสม. เข้ามาร่วมวางแผนการทำงาน เพื่อรับรู้ขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือ ส่งต่อ ที่สอดคล้องกับความต้องการของเยาวชนในแต่ละครอบครัว

บทเรียนจากการทำงาน

หน่วยงานในพื้นที่ :

เครือข่ายเด็กและเยาวชนจังหวัดมหาสารคาม

ผู้ประสานงานโครงการ

นายเสาศิลป์ เพ็งสุวรรณ

57 หมู่ที่ 4 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู

จังหวัดมหาสารคาม 44180

โทรศัพท์ : 080-054-8081

Email : saosinpengsuwan@hotmail.com

หน่วยงานหนุนเสริมพื้นที่ :

มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.)

86/58 โครงการวิชั่นสมาร์ทซิตี ถนนนครินทร์

ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

โทรศัพท์ : 02 525 4922-23

โทรสาร : 02 525 4938

www.whaf.or.th

หนังสือชุด "เรียนเพื่อรู้ คุณแล้วทำได้"

ถอดสูตรความสำเร็จการทำงาน

ของพื้นที่ต้นแบบชุมชนสุขภาวะทางเพศ ประกอบด้วย

1. เยาวชนรุ่นใหม่ นักสื่อสารเรื่องเพศ (เชียงใหม่)
2. อสม.นักสื่อสารสุขภาวะทางเพศแห่งชุมชนชาติพันธุ์ (เชียงใหม่)
3. กลไกประสานแหล่งเรียนรู้และระบบส่งต่อในชุมชน (กาฬสินธุ์)
4. บริการที่เป็นมิตรแบบเสริมพลังแม่วัยรุ่น (เชียงใหม่)
5. กศน.พูดเรื่องเพศอย่างปลอดภัย (เชียงใหม่)
6. สร้างนักวิจัยชุมชน ร่วมแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม (แม่ฮ่องสอน)
7. พื้นที่เรียนรู้เรื่องสุขภาวะทางเพศในสถานประกอบการ (ลำพูน)
8. กลไกแก้วิกฤตคามธรรมชาติในชุมชน (พะเยา)
9. พัฒนา อสม.สู่การเป็นนักจัดการสุขภาวะทางเพศ (มหาสารคาม)
10. การออกแบบสื่อเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพื้นที่สื่อสารเรื่องเพศเชิงบวก (นครราชสีมา)
11. แนวทางการทำงานกลไกตำบลสุขภาวะทางเพศ (เชียงใหม่)
12. โรงเรียนประถมต้นแบบสุขภาวะทางเพศ (สงขลา)

